

Ojczysty - dodaj do ulubionych / Ciekawostki językowe

WYSTRYCHNAĆ KOGOŚ NA DUDKA



O J C Z Y S T Y – D O D A J
D O U L U B I O N Y C H

Powiedzenie WYSTRYCHNAĆ KOGOŚ NA DUDKA zachowało archaiczny czasownik WYSTRYCHNAĆ, współcześnie używany tylko w tym połączeniu wyrazowym. Czasownik ten jest dość daleko spokrewniony z takimi słowami jak STRYCH, JASTRYCH, STRYCHULEC, STRYCHOWAĆ (zachowane już tylko w specjalistycznych odmianach języka). Ich językowa historia jest ciekawa: STRYCH zapożyczyliśmy już w XV w. z niemieckiego (Estrich 'posadzka kamienna; klepisko; wyłożenie powierzchni gładką masą'). STRYCH oznaczał pierwotnie zapewne 'strop pod dachem mający gładką powierzchnię', później znaczenie przekształciło się w 'pomieszczenie pod dachem' (zachowane do dzisiaj), określenie miary (coś było np. mierzone POD STRYCHEM, czyli 'bez wierzchu', lub też NAD STRYCH - 'z naddatkiem'), a wreszcie zaczęło przybierać także znaczenia 'styl', 'sposób', 'kształt' (coś robiono STARYM STRYCHEM - 'starym sposobem', KOZACKIM STRYCHEM - 'po kozacku'). Te wtórne znaczenia powstały pod wpływem niemieckiego czasownika streichen o wielu znaczeniach, odnoszących się ogólnie do jakiegoś działania. Tenże niemiecki czasownik dał też podstawę czas. STRYCHOWAĆ, również niezwykle wieloznacznemu, np. o psie myśliwskim mówiono, że strychuje pole, gdy przebiegał pole, tropiąc zwierzyinę; o koniu, gdy idąc, uderzał skrajem kopyta o pęcinę drugiej nogi, kalecząc ją; STRYCHOWAĆ oznaczało również 'kreślić, rysować', 'oddzielać, odgraniczać', 'wyrównywać' i in. Podobnie czas. WYSTRYCHNAĆ miał kilka różnych znaczeń, m.in. 'sprawić, że ktoś został kimś lub stał się jakimś', 'wykierować na kogoś - z odcieniem ironicznym', 'ubrać kogoś lub siebie przesadnie elegancko'. Nazwa DUDEK powstała natomiast od charakterystycznego odgłosu wydawanego przez tego ptaka. DUDEK to szczególny ptak: ma wydatny, kolorowy czub, który składa i stawia na głowie, w specyficzny sposób również się porusza: podskakuje i przysiada na ziemi. Wygląd i zachowanie niegdyś często spotykanego ptaka dały podstawę skojarzeniom i przenośnemu znaczeniu 'głupiec', 'błazen', 'dureń'. WYSTRYCHNAĆ KOGOŚ NA DUDKA oznacza zatem dosłownie 'sprawić, że ktoś stał się, okazał się głupcem'.